

Lasten huomioon ottaminen päihdehoidossa

Jotta voidaan ottaa huomioon lasten turvallisuus ja muut tarpeet, on tärkeää selvittää päihdehoidon asiakkaiden perhetilanne. Ensimmäinen askel lasten huomioon ottamisessa on tieto heidän olemassa olostaan.

Päihdehuolto- ja lastensuojelulaki velvoittavat selvittämään päihdehoitoon haakeutuvan henkilön perhetilannetta mahdollisten lasten kannalta. Seuraava ote lastensuojelulain 10 pykälästä koskettaa keskeisesti päihdetyötä:

Kun aikuiselle annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, erityisesti päihdehuolto- ja mielenterveyspalveluja, ja kun aikuisen kyvyn täysipainoisesti huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan tällöin heikentyneen, tai kun aikuinen on suorittamassa vapausrangaistustaan, on selvítettävä ja turvattava myös hänen hoidossaan ja kasvatuksessaan olevan lapsen hoidon ja tuen tarve.

Halusimme selvittää päihdehoidossa olevien pienten lasten vanhempien elämäntilannetta sekä perheiden kokemuksia lapsiperheille suunnatuista palveluista. Haas-

Haastateltujen vanhempien (n=33) alaikäisten lasten (n=62) elämäntilanne	
	Prosentti- osuus
Huoltajuus	
Yhteishuoltajuus	58
Yksihuoltajuus	11
Ei huoltajuutta	29
Ei tunnustettu	2
Haastatellun vanhemman yhteys lapseen	
Asuu lapsen kanssa	52
Asuu osan ajasta lapsen kanssa	15
Tapaa säännöllisesti (ei yöpymisiä)	16
Tapaa silloin tällöin	10
Ei yhteyttä	8
Toisen vanhemman yhteys lapseen	
Asuu lapsen kanssa	31
Säännöllinen yhteys	42
Epäsäännöllinen yhteys	11
Ei yhteyttä	16
Lastensuojeluasiakkuus	
Kyllä	79
Ei	15
Haastateltu ei tiedä	7
Lapsi huostaan otettu	
Kyllä	27
Ei	63
Haastateltu ei tiedä	10

tattelut toteutettiin osana laajempaa *Lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja niiden johtaminen* -tutkimushanketta, jota johtaa THL:n tutkimusprofessori **Marja-Leena Perälä**. Hankkeesta on syksyllä ilmestymässä raportti *Yhteistoimintaan päihdepalveluissa*.

Haastatteluun osallistuneet päihdeongelman takia laitoshoidossa olleet 20 naista ja 13 miestä laskevat lapsikseen 66 biologista ja neljä puolison lasta. Lisäksi kolme naista oli raskaana. Kumppaneiden kaikkien lasten kokonaismäärää ei kyetty, mutta haastatteluvastauksista kävi ilmi, että kumppaneiden lapsia oli paljon enemmän kuin mainitut neljä. Biologisista lapsista viisi (7,6 %) oli kuollut.

Elossa olevista lapsista poikia oli 37 ja tyttöjä 28. Lapset olivat syntyneet vuosina 1980–2011: 50 lasta oli syntynyt 2000-luvulla ja yksitoista 1990-luvulla. Yhdellä haastatelluista oli kolme täysi-ikäistä lasta. Kaikkien perheiden nuorimmat lapset olivat haastattelun aikaan alle 9-vuotiaita, koska tämä oli haastatteluun osallistumisen edellytys.

Laki velvoittaa selvittämään lapsen hoidon ja tuen tarpeen.

Puolet lapsista asui vanhempien kanssa

Puolet lapsista asui vakinaisesti haastatellun vanhemman kanssa (taulukko). Suurin osa lapsista oli lastensuojelun asiakkaita. Neljän haastatellun lapsista yksikään ei ollut lastensuojelun asiakas. Kolme haastateltua ei osannut vastata lastensuojeluasiakkuutta koskevaan kysymykseen.

Lähes kolmannes lapsista oli otettu huostaan. Haastatelluilla vanhemmilla ei ollut ollenkaan yhteyttä kahdeksaan lapseen ja kolmellatoista lapsella ei ollut yhteyttä toiseen vanhempaansa. Huoltajien määrä vaihteli. Biologisista vanhemmista toiset olivat luopuneet huoltajuudesta ja muutamilla lapsilla oli vanhempien lisäksi huoltajina parikin isovanhempaa.

Haastateltujen perherakenne oli useissa perheissä monimutkainen. Moniin lapsiperheisiin kuului ydinperheen lisäksi lapsia, jotka asuivat muualla. Lapsista oli haastattelussa kysyttävä lapsikohtaisesti ja järjestelmällisesti, muuten haastateltu olisi helposti jättänyt mainitsematta muualla asuvat lapset. Myös hankalat suhteet lapsen toiseen vanhempaan vaikuttivat siihen, että lapsi olisi jätetty mainitsematta, mikäli hänestä ei olisi erikseen kysytty.

Esimerkiksi haastateltu kahdesti eronnut mies kertoi lastensa asuvan äitiensä luona. 10-vuotiaasta tyttärestään ei ole kuullut vuosiin mitään. Haastateltu ei halunnut olla lapsen äidin kanssa missään tekemisissä, mutta sanoi, jos lapsi myöhemmin ottaa itse yhteyttä, niin sitten olen halukas olemaan taas isä. Nuoremmat lapset olivat

Lapsista kysyminen voidaan kokea hankalaksi.

välillä olleet sijoitettuina eri paikkoihin, mutta palautettu äidille. Haastateltu piti heihin erosta huolimatta yhteyttä kunnes äiti löysi uuden puolison ja muutti toiselle paikkakunnalle.

Perhetilanteen järjestelmällinen selvittäminen ei näkynyt hoitokirjauksista. Tutkijat olivat saaneet osalta haastatelluista kirjallisen suostumuksen hoitotietojen katsomiseen. Erityisesti miesten kohdalla hoitotiedoista löytyi niukasti mainintoja lapsista. Esimerkiksi monilapsisen isän lapsista ei ollut kirjattu mitään, ei edes sitä, että kouluikäinen lapsi oli kuollut kuukautta ennen laitoshoidojaksoa.

Vanhemmuutta voidaan tukea

Palveluntarjoajat saattavat kokea lapsista kysymisen hankalana, koska he pitävät sitä henkilökohtaisten asioiden urkkimisena tai koska he haluavat karttaa aikaa vievien vaikeiden asioiden käsittelyä. Lapset eivät kuitenkaan ole samanlaista menneisyyttä kuten ehkä ex-puo-

lisot. Biologiset vanhemmat ovat lapselle ainutkertaisia riippumatta huoltajuus- ja asumisjärjestelystä. Vanhemmuus voi olla erityisen haastavaa ja tuen tarve suurta, jos lapsi asuu kaukana tai välit ex-puolisoon ovat riitaiset. Päihdehoidossa vanhempia voidaan rohkaista ja tukea pitämään yhteyttä lapsiinsa.

Laki velvoittaa selvittämään lapsen hoidon ja tuen tarpeen. Laajasti tulkittuna tämä tarkoittaa myös niitä alaikäisiä lapsia, jotka eivät vakituisesti asu päihdeongelmaisen vanhempansa luona. He joutuvat kohtaamaan päihdeongelmaan liittyviä kysymyksiä tavatessaan vanhempiaan tai miettiessään miksi vanhemmat eivät pidä häneen yhteyttä. Myös puolison lapset voivat vierailta perheessä säännöllisesti, joten myös heidän olemassa oloaan ei ole syytä aikuisen päihdeongelman käsittelyssä ohittaa.

Lasten huomioon ottamisessa ensimmäinen askel on kysyä, montako lasta perheessä kaikkiaan on ja mikä on heidän elämäntilanteensa. Lapsen puheeksi ottamisesta on kehitetty työmenetelmiä, jotka soveltuvat hyvin myös päihdehoitoon. Esimerkiksi Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen yhteinen *Kasvun kumppanit* -nettisivustolla kuvataan *Toimiva lapsi & perhe* -menetelmiä: www.kasvunkumppanit.fi > Työn tueksi > Menetelmät > Lapset puheeksi.

Perhetilanteen järjestelmällinen selvittäminen ei näkynyt hoitokirjauksista.

Tuuli Pitkänen työskentelee vanhempänä tutkijana A-klinikkasäätiön kehittämissyksikön tutkimusryhmässä.